

Bilgi Notu 2023-07

COP28 Taraflar Konferansı

Bu yıl yirmi sekizincisi gerçekleştirilecek olan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Taraflar Konferansı COP28 ile ilgili olarak hazırladığımız bilgi notunu sizlerle paylaşıyoruz.

COP28 Taraflar Konferansı, bu yıl 30 Kasım- 12 Aralık 2023 tarihleri arasında Birleşik Arap Emirlikleri'nin Dubai kentinde yüz yüze olarak gerçekleştirilecek ve programlar aynı zamanda çevrimiçi olarak da yayınlanacak.

Bilgi notumuz, COP28'nin önemini, Taraflar Konferansı'nın ne olduğunu ve gündemini, konferansa nasıl katılım sağlanabileceği ve çevrimiçi olarak nasıl takip edilebileceği konularını içeriyor. Bilgi notumuzun iklim, doğa koruma ve çevre konusundaki uluslararası gelişmeleri ve COP28 gündemini takip etmek isteyenler için faydalı olmasını ümit ediyoruz.

Altıparmak Hukuk Bürosu

Bilgi Notu 2023-07: COP28 Taraflar Konferansı

Hazırlayan: Ada İlyada Utkucu

İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrencisi

COP28 Taraflar Konferansı

COP (Conferance of Parties) Nedir?

COP, İngilizce "Taraflar Konferansı" demektir. Taraflar konferansı, uluslararası bir sözleşmenin en üst karar organıdır ve sözleşmeye taraf olan devletlerin temsilcileri ile gözlemcilerden oluşmaktadır. Bu konferans sırasında taraf devletler, taraflar konferansında kabul edilen diğer yasal belgeler ile birlikte sözleşmenin uygulanmasını gözden geçirirler. Ayrıca sözleşmenin etkili bir şekilde uygulanmasını teşvik etmek için gerekli olan kurumsal ve idari düzenlemeleri içeren kararlar alırlar.

Bu bilgi notunda bahsedilen Taraflar Konferansı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne (BMİDÇS)¹ aittir. Taraflar konferansına sahip olan diğer bazı sözleşmeler ise Biyoçeşitlilik Sözleşmesi² Ramsar Sözleşmesi³, Basel Sözleşmesi⁴, Stockholm Sözleşmesi⁵, Rotterdam Sözleşmesi⁶, Minamata Sözleşmesi⁷, Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi⁸ve Nesli Tehlike Altındaki Türlerin Ticaretine İlişkin Sözleşmesi⁹'dir.

BMİDÇS'ye ait Taraflar Konferansı'nın(COP) en önemli görevleri, taraflarca sunulan ulusal iletişimleri ve emisyon envanterlerini gözden geçirmek, Taraflar Konferansı (COP) tarafından alınan önlemlerin etkilerini ve Sözleşmenin nihai amacına ulaşmak için kaydedilen ilerlemeyi değerlendirmektir.

Türkçe yayın organlarında COP'un karşılığı olarak "İklim Zirvesi" ifadesi kullanılmaktadır ancak bu kullanım hatalıdır. İklim Zirvesi (Climate Summit) geçtiğimiz 13 yılda, COP bünyesinde gerçekleştirilen ve iddialı iklim hedeflerine ulaşmak için gereken yenilikler, yatırımlar ve politikalar için gerekli kamu-özel sektör iş birliğini sağlama amacıyla düzenlenen ayrı bir oturumdur.¹⁰

¹ UNFCCC: United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC. Türkçe çevirisi ise, BMİDÇS: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi. Bilgi notunda belirtilen kısaltma kullanılacaktır.

² https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020101029bm_51.pdf

³ <https://www.ramsar.org/about/the-conference-of-the-contracting-parties>

⁴ <http://www.basel.int/>

⁵ <http://chm.pops.int/>

⁶ <http://www.pic.int/>

⁷ <https://www.mercuryconvention.org/en>

⁸ <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/COSP/conference-of-the-states-parties.html>

⁹ <https://cites.org/eng>

¹⁰ <https://www.worldclimatesummit.org/>

Taraflar Konferansı (COP) Ne Sıklıkla Toplanır?

Taraflar Konferansı (COP), taraf devletler bir önceki konferansta aksine bir karar almamış ise her yıl toplanmaktadır. BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Konferansları, düzenlenme sırasına göre aldıkları sayılarla adlandırılmaktadır. Örneğin ilk COP, 1995 yılının Mart ayında Almanya'nın başkenti Berlin'de COP1 adı altında gerçekleştirilmiştir. Aynı şekilde 27.'si Mısır Arap Cumhuriyeti'nin Şarm El-Şeyh kentinde gerçekleştirilen konferans, COP27 olarak anılmaktadır. Kyoto Protokolü, COP3, Paris İklim Değişikliği Anlaşması ise COP21 görüşüldükten sonra kabul edilmiştir.

Bu sene 28.'si düzenlenecek olan BMİDÇS'nin 28. Taraflar Konferansı COP28 Birleşik Arap Emirlikleri'nin Dubai kentinde, 30 Kasım- 12 Aralık 2023 tarihleri arasında yüz yüze olarak gerçekleştirilecektir ve programlar aynı zamanda çevrimiçi olarak da yayınlanacaktır.

COP28'e Kimler Katılabilir?

BMİDÇS sürecinde toplantı ve konferanslara, Sözleşme tarafı ve gözlemci statüsündeki devletlerin temsilcileri, gözlemci kuruluşların temsilcileri¹¹ ve basın/medya mensupları¹² olmak üzere 3 ayrı kategoride katılım sağlanabilmektedir. Her bir kategorinin ayrı katılım koşulları bulunmaktadır.

Gözlemci kuruluşlar üç kategori altında değerlendirilir: Birleşmiş Milletler Sistemi ve İhtisas Kuruluşları, hükümetler arası kuruluşlar (HAK) ve hükümet dışı kuruluşlar (NGO- STK). HAK'lar ve STK'lar gözlemci statüsü aldıktan sonra delege kaydı yapabilirler. Gözlemci statüsü elde etme prosedürü hakkında daha fazla bilgi için: <https://unfccc.int/process-and-meetings/parties-non-party-stakeholders/non-party-stakeholders/overview/how-to-obtain-observer-status>.

2022'deki COP 27 itibarıyla, 3.178 (3.024 STK ve 154 HAK) gözlemci olarak kabul edilmiştir. STK'lar geniş bir menfaat yelpazesini temsil etmektedir ve aralarında iş dünyası ve sanayi, çevre grupları, tarım ve çiftçilik, yerli halklar, yerel yönetimler ve belediye yetkilileri, araştırma ve akademik enstitüler, işçi sendikaları, kadın ve toplumsal cinsiyet ve gençlik gruplarından temsilciler bulunmaktadır.¹³

¹¹ <https://unfccc.int/process-and-meetings/parties-non-party-stakeholders/non-party-stakeholders/overview/observer-organizations>

¹² <https://unfccc.int/about-us/press-and-media/press-faqs/frequently-asked-questions-faqs-on-media-accreditation#eq-1>

¹³ <https://unfccc.int/process-and-meetings/parties-non-party-stakeholders/non-party-stakeholders/overview/observer-organizations>

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi organlarının toplantılarına sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin katılımı için kılavuz ilkeler belirlenmiştir. Bu ilkelere ulaşmak için:

https://unfccc.int/sites/default/files/guidelines_for_the_participation_of_ngos.pdf.

Gözlemci Kuruluş Kabulü Nasıl Yapılır?

Kuruluşlar (sivil toplum kuruluşları- STK'lar) ve hükümetler arası kuruluşlar (HAK'lar), BMİDÇS'nin herhangi bir oturumuna veya toplantısına katılmak üzere temsilci göndermeden önce Taraflar Konferansı (COP) tarafından BMİDÇS sürecine gözlemci kuruluş olarak kabul edilmek zorundadır.

Kuruluşun kabul edildikten sonra bu süreci tekrarlaması gerekmemeyle birlikte, temsilcilerinin bir oturuma katılabilmesi için her konferansa Çevrimiçi Kayıt Sistemi (ÇKS)¹⁴ üzerinden kayıt yaptırmaları gerekmektedir. Kabul edilen gözlemciler için kayıt süreci sırasıyla kabul edilen HAK'lar ve kabul edilen STK'lar için web sayfalarında açıklanmıştır.

Online Kabul Sistemi (OKS) aracılığıyla kabul başvurusunda bulunmadan önce, kuruluşun daha önce kabul edilip edilmediğini kontrol edilmeli ve aşağıdaki bilgiler gözden geçirilmelidir:

Kabul edilen STK'ların listesine ulaşmak için: <https://unfccc.int/process/parties-non-party-stakeholders/non-party-stakeholders/admitted-ngos/list-of-admitted-ngos>

Kabul edilen HAK'ların listesine ulaşmak için: <https://unfccc.int/process/parties-non-party-stakeholders/non-party-stakeholders/admitted-igos/list-of-admitted-igos>

BMİDÇS kabul sürecinin bir kuruluşun, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi veya diğer BM kuruluşları ve ajansları nezdindeki herhangi bir statüsünden bağımsız olduğu unutulmamalıdır.

Aşağıdaki belgeler, süreç ve uygunluk hakkında önemli bilgilerin yanı sıra sunulması gereken gerekli belgeleri de içermektedir:

STK'lar için standart kabul sürecine ulaşmak için:

https://unfccc.int/sites/default/files/resource/standard_admission_process_ngos_en.pdf

¹⁴ <https://onlinereg.unfccc.int>

HAK'lar için standart kabul sürecine ulaşmak için: <https://unfccc.int/process-and-meetings/parties-non-party-stakeholders/non-party-stakeholders/overview/how-to-obtain-observer-status>

Belirli bir COP'a bağlı kabul başvuruları için son tarih yoktur. Sekretarya sürekli olarak başvuru almaktadır. Değerlendirme, kaynakların mevcudiyetine bağlı olarak yapılacaktır.

Uygunluk kriterleri nelerdir?

Kuruluşlar bağımsız tüzel kişiliklerini kanıtlamak zorundadır, bu nedenle:

Üniversiteler yalnızca bir bütün olarak başvurabilir. Bir Üniversiteye bağlı okullar, enstitüler veya bölümler başvuru için uygun değildir. Ağlar ve girişimler ancak bağımsız tüzel kişilikleri kanıtlandığı takdirde başvurabilirler.

Hükümetler tarafından kurulan ve hükümetlere rapor veren ve hükümet tarafından zorunlu kılınan faaliyetleri yürüten kuruluşlara ilişkin hükümler doğrultusunda, yerel yönetimler ve belediye yetkilileri kabul için uygun görülmemektedir.

Siyasi partiler, bir hükümetin yürütme organında yer alma amaçları nedeniyle kabul edilmeye uygun değildir. Siyasi parti üyeleri, Sözleşme Tarafları veya halihazırda kabul edilmiş kuruluşlar tarafından aday gösterilerek katılmaya davet edilirler.

Kâr amacı güden kuruluşlar ve bireyler kabul için uygun değildir.

- Kuruluşunuz başvuru sırasında en az bir tam mali hesap yılını tamamlamış olmalıdır. Bu, kuruluşunuzun gerekli belgelerden birini, yani tam bir hesap yılını kapsayan mali tabloyu sunabilmesi için gereklidir.
- Kuruluşunuz BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Kyoto Protokolü ve/veya Paris Anlaşması kapsamındaki konularda yetkinlik göstermelidir.
- "Üst düzey ilke": Bir kuruluşun bölgesel, ulusal veya alt ulusal ofisleri, şubeleri, bölümleri, iştirakleri vb. ilke olarak uygun değildir. Bunların temsilcilerinin ana kuruluşlarının şemsiyesi altına girmeleri gerekmektedir. Bu ilke, aynı isimde/markada bağımsız olarak faaliyet gösteren kuruluşlar için de geçerlidir.

BMİDÇS sürecine ya ulusal hükümet delegasyonlarının bir parçası olarak ya da Taraflar Konferansı tarafından kabul edilmiş olan Inter-Parliamentary Union, GLOBE International, ICLEI, C40, Climate Alliance gibi federal/ulusal, bölgesel ve yerel

hükümetlerin seçilmiş üyelerinden oluşan ağlar olan diğer gözlemci kuruluşlar aracılığıyla katılmaları gerekmektedir.¹⁵

Bir başvuru, standart kabul sürecinde belirtildiği gibi gerekli belgelerin eksiksiz bir setine sahip olmalıdır. Tüm belgeler sağlanana kadar uygunluk değerlendirmesi başlamayacaktır.

Gözlemci olarak kabul edildikten sonra, oturumlar ve diğer faaliyetler için temsilcilerin kaydına ilişkin daha fazla bilgi aşağıdaki bağlantılarda bulunmaktadır:

Kabul Edilen STK'lara ulaşmak için: <https://unfccc.int/process-and-meetings/parties-non-party-stakeholders/non-party-stakeholders/overview/admitted-ngos>

Kabul Edilen HAK'lara ulaşmak için: <https://unfccc.int/process-and-meetings/parties-non-party-stakeholders/non-party-stakeholders/admitted-igos>

Gözlemci statüsündeki bir katılımcının COP'taki bir günü hakkında hazırlanan el kitabına ulaşmak için:

<https://unfccc.int/sites/default/files/resource/Observer%20Handbook%20.pdf>

COP28'e katılıma ilişkin ayrıntılı bilgiye ulaşmak için: <https://unfccc.int/process-and-meetings/conferences/un-climate-change-conference-united-arab-emirates-nov/dec-2023/information-for-cop-28-participants-a-z>

COP28 Etkinlikleri Nasıl Takip Edilir?

COP28 etkinlikleri, Konferans süresince internet üzerinden canlı yayınlanacaktır ve COP 28'e Facebook, Twitter, Instagram, YouTube ve Flickr gibi sosyal medya platformlarından sanal katılım sağlanabilecektir. Buna ilişkin bilgiler daha sonra <https://www.cop28.com/en/> internet sitesi üzerinden ayrıntılı olarak yayınlanacaktır.

COP Yan Etkinlikleri Nelerdir ve Nasıl Ulaşılabilir?

Gözlemci kuruluşlar, BM Kuruluşları, Özel Raportörlükler, Uzman Kuruluşlar ve Gözlemci Kuruluşlarla birlikte çalışan diğer paydaşlar, COP28'de yan etkinlik veya sergi düzenleyebilmektedirler.¹⁶ Yan etkinlikler ve sergiler COP28 alanında yüz yüze gerçekleştirilecek ve aynı zamanda çevrimiçi olarak da yayınlanacaktır. Geçmişte düzenlenmiş Konferanslarda yer alan yan etkinlikler ve sergilere internet üzerinden ulaşmak mümkündür.¹⁷

¹⁵ UNFCCC Standard Admission Process for Non-Governmental Organizations (NGOs), https://unfccc.int/sites/default/files/resource/standard_admission_process_ngos_en.pdf

¹⁶ <https://unfccc.int/process-and-meetings/conferences/side-events-and-exhibits>

¹⁷ <https://seors.unfccc.int/seors/reports/archive.html>

COP28 için güncel yan etkinlik ve sergi programına ulaşmak için: https://seors.unfccc.int/applications/seors?session_id=COP%2028

Greenzone (Yeşil Bölge) Nedir?

Greenzone (Yeşil Bölge), COP çatısı altında düzenlenen ve dünyanın her yerinden özel sektörün, sivil toplumun, yerli halkların, akademik, gençlik ve sanat topluluklarının kendilerini ifade edebilecekleri bir platformdur. Yeşil bölge, etkinlikler, sergiler, atölye çalışmaları, kültürel performanslar ve söyleşi yollarıyla farkındalık yaratmayı, yeni diyalogların kurulmasını sağlamayı ve katılımcıları bilgilendirmeyi hedeflemektedir. COP26'da gerçekleştirilen yeşil bölge etkinliklerine ve etkinliklere ait videolara ulaşmak için: <https://ukcop26.org/the-conference/green-zone-programme-of-events/>.

COP28'de Yeşil Bölge'de bir etkinliğe ev sahipliği yapabilmek için uygunluk ölçütleri aşağıdaki gibidir:

- Herhangi bir yeşile boyama (greenwashing) faaliyetine katılmamış olmak, çevre yasalarını ihlal etmemek veya çevrenin bozulmasına katkıda bulunduğuyla ilişkin hakkında herhangi bir iddianın olmaması
- BM Güvenlik Konseyi tarafından belirlenen yaptırımların ihlali veya ciddi insan hakları hukuku ihlalleri nedeniyle soruşturma altında bulunmamak

Bunlara ek olarak; Yeşil Bölge'de etkinlik yürütecek olan paydaşların sürdürülebilirlik uygulamalarıyla ilgili raporlama yapmaları, bir çevre ve/veya iklim stratejisine, karbondan arındırma temel performans değerlendirmelerine veya bu konularda ileriye dönük bir plana sahip olmaları ve bu stratejiler ve planlarla ilgili elde edilmiş başarıları raporlamaları, iklime yönelik hedef koymuş olmaları, mensup oldukları ülkelerin Ulusal Katkı Beyanlarına katkıda bulunmaları beklenmektedir.

COP28'de Yeşil Bölge'ye dair ayrıntılı bilgiye ulaşmak için: <https://www.cop28.com/en/green-zone>

COP28'de Hangi Konular Ele Alınacaktır?

COP28 tematik programı, küresel ısınmayı 1,5 derece ile sınırlandırmak, direnç oluşturmak ve finansmanı geniş ölçekte harekete geçirmek için bu on yıl içinde ölçeklendirilmesi gereken belirli çözümler etrafında çeşitli paydaşları - tüm hükümet düzeyleri, gençler, iş dünyası ve yatırımcılar, sivil toplum, ön saflarda yer alan halklar¹⁸, yerli halklar ve diğerleri - bir araya getirmek üzere tasarlanmıştır. Bu çözümler dizisi, dünyanın iklim eylemi ve desteği konusunda nerede durduğuna bakan, boşlukları

¹⁸ Frontline Communities: Ön saflarda yer alan halklar olup iklim değişikliğinin ilk ve en kötü sonuçlarını yaşayan halklar olarak ifade edilir.

belirleyen ve 2030 ve sonrasına yönelik çözüm yolları üzerinde anlaşmaya varmak için birlikte çalışan Küresel Durum Değerlendirmesine verilen yanıtı oluşturmaktadır.

Başkanlık, BM İklim Eylemi Üst Düzey Şampiyonlar, Marakeş Ortaklığının desteği ve BMİDÇS sekretaryası ile bu yıl entegre bir tematik program sunmayı amaçlamaktadır. Bu program özellikle COP28 Dönem Başkanlığının Tarafllara mektubunda açıklanan vizyonu ile çerçeveselenecek ve Paris Anlaşmasının yerine getirilmesi için her tematik alanda ihtiyaç duyulan sistemik dönüşümleri yönlendirmek amacıyla İklim Eylem Yolları, Atılım Gündemi¹⁹ ve Şarm El Şeyh Uyum Gündemini dikkate alacaktır. Üst Düzey Şampiyonlar ve BMİDÇS sekretaryası, bu iki haftalık tematik programın bir parçası olacak Marakeş Ortaklığını ve COP 28 için Küresel İklim Eylemi programını yakında açıklayacaktır.

COP28 programına dair daha detaylı bilgiye ulaşmak için: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cp2023_01_adv.pdf

COP28 kapsamında gerçekleştirilecek tematik günler hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşmak için: <https://www.cop28.com/en/thematic-program>

COP28 Çıktı Belgelerine Nasıl Ulaşılabilir?

Belgelere, UNFCCC (BMİDÇS) web sitesinin ana sayfasından, COP28'nin resmi web sitesinden, BM İklim Değişikliği Uygulamasından ve COP28 platformlarından açılacak olan COP 28, CMP 18, CMA 5, SBSTA 59 ve SBI 59 oturumları web bağlantıları²⁰ aracılığıyla ulaşılacaktır.

COP28'in Türkiye için önemi nedir?

Ulusal Katkı Beyanı (Nationally Determined Contribution/ NDC), emisyon azaltmak ve iklim değişikliğine uyum sağlamak için oluşturulacak bir iklim eylem planıdır. Paris İklim Anlaşması'na taraf olan ülkelerin, ulusal koşulları çerçevesinde kendi belirledikleri bağlayıcı olmayan gönüllü hedefleri bu beyanda yer alır. Ülkeler her beş yılda bir Ulusal Katkı Beyanlarını güncellemektedirler. Her yeni beyan, bir öncekine göre daha geliştirilmiş olmalıdır ve beyanlarda daha kapsamlı uyum – azaltım önlemlerine yer verilmesi gereklidir.²¹

Türkiye, Paris İklim Anlaşması'na taraf olarak ulusal katkı beyanları çerçevesinde, anlaşmanın ve mekanizmalarının ekonomik ve sosyal kalkınma hakkına halel

¹⁹ Breakthrough Agenda, bilgi notunda Atılım Gündemi olarak çevrilmiştir. Atılım Gündemi : 1,5°C hedefini korumak için 2030 yılına kadar küresel emisyonları yarıya indirmek ve yüzyılın ortasına kadar küresel net sıfır emisyonu ulaşmak için küresel GSYH'nin %70'inden fazlasını temsil eden 45 dünya liderinden oluşan bir koalisyon tarafından COP26 Dünya Liderler Zirvesinde Atılım Gündemi oluşturulmuştur. Ayrıntılı bilgi için <https://climatechampions.unfccc.int/system/breakthrough-agenda/> buraya bakabilirsiniz.

²⁰ <https://unfccc.int/cop28#sessions>

²¹ <https://altiparmakhukuk.org/blog/bilgi-notu-2022-02-paris-iklim-anlasmasi-49>

getirmemesi kaydıyla, Anlaşmayı uygulayacağını beyan etmiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin ulaşılabilir ve net bir hedef belirlemesi, iklim politikasını netleştirmesi ve bu konuda bir yol haritası hazırlaması gerekmektedir. Bununla beraber kamu kuruluşlarının, anlaşmaya uyum ve sera gazı emisyon azaltımı konusunda aktif rol alması şarttır.

Türkiye BM Sekreteryası'na Ekim 2015'te sunduğu ulusal katkı niyet beyanı çerçevesinde referans senaryoya göre 2030 itibarı ile 1.175 milyon ton CO₂ seviyesine ulaşan emisyonlarını, önlemler altında azaltımla 929 milyon ton CO₂ seviyesine indirebileceğini beyan etmiştir.^{2223 24} Ancak Türkiye'nin ileri sürdüğü, emisyonlarını 2 katından fazla arttıracığını açıkladığı bu ulusal katkı niyet beyanı, Paris İklim Anlaşmasının, küresel ortalama yüzey sıcaklığı artışını mümkünse 1,5 derecenin altında tutmak, değilse de 2 dereceye ile sınırlandırma hedefi için oldukça yetersiz bulunmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal katkı beyanı, iklim yasa ve politikalarının da değerlendirildiği 21-25 Şubat tarihleri arasında gerçekleştirilen İklim Şurası'ndan sonra güncellenmiştir²⁵. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İklim Değişikliği Başkanlığı koordinasyonunda ve İklim Değişikliği ve Uyum Koordinasyon Kurulu bünyesindeki kurum ve kuruluşların katkılarıyla hazırlanmış olan Türkiye'nin Güncellenmiş Birinci Ulusal Katkı Beyanı (NDC) Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Sekreteryasına sunulmuş ve NDC siciline kaydedilmiştir²⁶ ve İklim Kanunu hazırlık çalışmaları devam etmektedir.

²² <https://climatepromise.undp.org/what-we-do/where-we-work/turkiye>

²³ [https://www4.unfccc.int/sites/submissions/INDC/Published/Documents/Turkey/1/The INDC of TURKEY v.15.19.30.pdf](https://www4.unfccc.int/sites/submissions/INDC/Published/Documents/Turkey/1/The%20INDC%20of%20TURKEY%20v.15.19.30.pdf)

²⁴ <https://yesilekonomi.com/turkiye-guncel-ulusal-katki-niyet-beyani-sundu/>

²⁵ Güncellenmiş Birinci Ulusal Katkı Beyanı'na ulaşmak için:

<https://www.iklim.gov.tr/db/turkce/haberler/files/Türkiye%20Cumhuriyeti%20Güncellenmiş%20Birinci%20Ulusal%20Katkı%20Beyanı.pdf>

²⁶ <https://www.iklim.gov.tr/guncellenmis-birinci-ulusal-katki-beyani-sunuldu-haber-1139>